میدیا، ئەهریمەنی کۆمەڵگەی مۆدێرن.. نوسینی: سەلین برایەن.. لە فەڕەنسییەوە: ئاراس سەعید

زۆرێک لە بیریار و فیلەسۆفەکان، میدیا بەوە تۆمەتبار دەکەن، کە هۆکاری هەموو خراپەکارییەکانی سەر زەوییە، یان زۆر لە هۆکاری خراپەکارییەکانەوە نزیکە. لە کۆمەڵگەی دیجتاڵیدا، ئەمە بەو شێوەیە خۆمان دەبینینەوە کە ڕووبەڕووی جۆرێک لە ئامێری شەیتانی دەبینەوە، کە توانیویەتی خۆی لە دەستی دروستکەرەکەی ڕزگار بکات. ئەمەش کاریگەرییە زیانبەخشەکەی ڕەها کردووە، بەجۆرێک مرۆڤ ناتوانێت، خۆی لێی قوتاربکات. (وەکوو چۆن شەیتان خۆی لە خالیقەکەی ڕزگارکرد و خراپەکارییەکانی ڕەهابوو… وەرگێڕ).
ڕەخنەگرتن لە میدیا، هەمەچەشن و جۆراوجۆرە، هەندێک لە ڕەخنەگران لە نموونەی (ژان بۆدریار) جەخت لەسەر ئەو گۆڕانکارییە دەکەنەوە کە لە پەیامەوە بۆخودی (میدیۆم) ئامرازی بڵاوکردنەوەدا تێدەپەڕێت، بە مانایەکی دیکە، ئەوەی لە ناوەڕۆکەوە لە قالەب دەردێت. (Sfez and Coutlée 1990). لە پێچەوانەکردنەوەی ئەولەویەتەکاندا (ئامرازەکان دەگۆڕدرێن بۆ ئامانجێک لە خۆیدا، میدیۆمەکە جێگەی پەیامەکە دەگرێتەوە. بە دەربڕینێکی دیکە، میدیاکە شوێنی پەیامەکە دەگرێتەوە. ئەمە سیناریۆیەکە، کە تیۆریستی کەنەدی (مارشاڵ مەکلۆهان) لە ساڵانی شەستەکاندا خستوویەتی ڕوو)، (میدیۆم بەرلەوەی شتێک بگەیەنێت خوودی خۆی دەگەیەنێت. یان میدیۆم خۆی، بریتییە لە پەیامەکە… وەرگێڕ) لە ئەنجامدا جیهانێک دروستدەبێت کە لە هەموو ڕەسەنایەتییەک بێبەشە، هاوشێوەی گوێزی بۆش، وەکوو ئەوەی (ڕابێلایس) دەڵێت: “مۆخی جەوهەری”یان بەتاڵ کراوەتەوە. بە کوورتی، ئەمە لە جیهانی دیجتاڵەدا ڕووبەڕووی گەمەیەکی ڕواڵەتی دەبینەوە، وەکوو ئەوەی (بۆدریار) بە “سیمولاکرا” ناوی دەبات، واتە ڕووکاری بۆش، ناوەڕۆکی خالی یان نا قووڵ، وەکوو ئاوێنەیەک کە تەنیا خۆی ڕەنگ دەداتەوە و لە پشتییەوە هیچ ڕاستییەک بوونی نییە.
(ڕێجیس دیبرای) لەگەڵ ئەم بۆچوونەدا هاوڕایە و هانی هاوچەرخەکانی دەدات کە “کەمتر پەیوەندی بکەن و زیاتر بگوازنەوە”. ئەم نووسەرە لەو بنەمایەوە دەستپێدەکات کە کایەی میدیایی ئێستا لایەنگری

پەیوەندییەکانە، واتە سیستەمێکی زانیاری کاتی، کە لەسەر پانتایەکی فەزایی ئاسۆیی پەرەدەستێنێت، لە بەرژەوەندی هاوکاتی و لە هەموو شوێنێکدایە، نەک دیاکرۆنی و بەردەوامیی بەهاکان، ئیمتیازاتی گواستنەوە، کە پانتاییەکی کاتی، ڕاست و چەپی پێ باشترە. ئەمە کۆمەڵگایەک دروست دەکات کە تاکەکان بەڕواڵەت لەیەکیدەوە نزیکتر بن، بەهۆی ئەو میدیایانەی کە ڕێگە بە ئامادەبوونی ئەوانە دەدات کە لە دوورەوە دەچنە نێو پڕۆسەی کۆمینیوکەیشن و (ئامادەبوونی مەجازایی)ەوە، بەڵام لە ڕاستیدا زیاتر نامۆن بە یەکتری، لەبەر ئەم هۆکارەیە کە وازهێنان لە بەستنەوە بە مێژووییەکی هاوبەش، بەهۆی یادەوەری زنجیرەی نەوەکانەوە، کە گەرەنتی هاوبەشکردنی میراتێک و پاراستنی نەریتەکان دەکات، ‘ئاڵوگۆڕ’ ناکەن، بەڵکو تەنها بە شێوەیەکی پارچەپارچە و ڕووکەش بەشداری دەکەن، بەبێ ئەوەی بتوانن بەڕاستی پێکەوە بژین. لێرەشدا دیسانەوە ئامرازەکانی بەناوبوونەوە مادەکانیان لێ زەوت دەکات و پەیوەندیکردن دەبێتە ئامانجی کۆتایی پەیوەندیکردن، لە مەیلی (ئێتەفازیک)دا ئەو پزیشکە بەناوبانگەی کە سەرەڕای ئەوەش وریایە نەهێڵێت بەلاڕێدا بچێت لەلایەن ئەفسانەی دەوروبەری میدیاسفێرەوە، بەردەوامە لە ڕەنگدانەوەی خۆی بە پێدانی هێز بە ئامرازە تەکنەلۆژییەکان بۆ ئەوەی خۆیان لە دروستکەرەکەیان ڕزگار بکەن و دواتر بە نۆرە کار لەسەر ئەوە بکەن، بە بەرهەمهێنانی کاریگەرییە پێشبینی نەکراوەکان کە دەستکاریکردنی شێوازی بوون و بیرکردنەوەی مرۆڤە. (1991، ل105-106).

هەندێکی دیکە لە تەواوکەری ئەم بۆچوونانە، شیکارییە ڕەخنەییەکانیان بەرەو ئەو شێواندنە زیانبەخشەی واقیع ئاراستە دەکەن، کە میدیا دەبێتە هۆی دروستبوونی. ئەمە وەکوو ئەو حاڵەتەی (لوسیەن سفێز) ئاماژەی بۆکردووە، کە جگە لەم ناسروشتکردنە، هەما بە ئەو سەرلێشێواوییە دەکات کە لە مێشکی مرۆڤدا لە نێوان ڕاستی خام و نوێنەرایەتیکردنیدا دروست دەبێت، بەم شێوەیە توانای حوکمدان و تێگەیشتنەکەی دەگۆڕێت. هەموو ئەم توخمانە تایبەتمەندییەکی تاتەلۆژی کۆمەڵگە میدیاییەکانمان پەرەپێدەدەن، “تاوتیزم”، نیوەلۆژیزمێک کە پێشگر و پاشگرەکەی مەیلێک بەرەو تاوتەلۆژیا ئاشکرا دەکات، واتە خۆئاماژەکردن، وەکوو سەرچاوەیەکی ئۆتیزم، بە زیندانیکردن لە گەردوونێکی خەیاڵیدا.

شەیتانی میدیا، وەشانێکی مۆدێرن و ماتریالیستی بوونەوەری خراپەکاری، کە بڕیار بوو مرۆڤەکان دابەش بکات و لە حەقیقەتە، ڕزگارکەرەکە دووریان بخاتەوە بە هۆی نوقمکردنیان لە وەهمدا وەکوو(ئیتیمۆلۆژیای dia-bolos , لە سەردەمی کۆن و گەرمی

ئایینیدا لە ترسەکانی سەدەی ناوەڕاستی عەقڵ) بەڵام ئایا ئەم کاریگەرییە کوشندەیەی میدیا دەرئەنجامی بیروباوەڕێک نییە، کە هەندەی ئەو باوەڕە منداڵانەیەی کە وایکردووە باوباپیرانمان خراپە وەکوو بوونێکی ئازاد و بەهرەمەند بە پرسێکی ئەقڵانی بزانن، لە کاتێکدا ئەوە تەنها بەرهەمێکی خەیاڵی بوو. خەمی ڕوونکردنەوەی هەڵەکانی ئەم جیهانە و سەرچاوەی ئازارەکانی مرۆڤ، کەوایکرد ڕق لە کەللەی سەری بزنێکی قوربانی بگوازێتەوە بە کاریگەرییە کاتارتیکەکان؟

میتۆلۆژیای تەکنۆلۆژیا

⋆سزادانی پڕۆمیتە و دابەزینی ئادەم و حەوا لە ئاسمان

پێویستە بە دەستنیشانکردنی ئەو ڕەخنەیە دەستپێبکەین، کە دەکەوێتە سەر میدیا. ئەمەش لەڕێگەی هەندێک زنجیرەی میتۆلۆژی و ئەدەبیی کۆمەڵگەی کولتوورە زارەکییەکانەوە. دەستپێک سزایی (پرۆمیتە) باوکی شارستانیەت، کە مرۆڤی لە سروشت دابڕاند و بە مومکینکردنی هونەر و بناغەسازی کولتوور، مرۆڤی لە دەرەوەی ئاژەڵبوونی پەروەردە کرد.

“پڕۆمیتە” لەلایەن ”زیۆس”ەوە بە توندی سزا درا بەهۆی ئەوەی ئاگرەکەی دزیوە و بەخشیویەتی بە بێبەشترین بوونەوەری سەر زەمین. ئاگر وەکوو ستراکتەری تەکنیک، بە دەربڕینێکی دیکە، ئەو توخمەیە کە تەکنیک لێیەوە سەرچاوەی گرتووە، یان لانیکەم (sine qua non) لە هەموو تەکنیکێکدا، ڕێگە بە کشان و خاوکردنەوەی کانزاکان خۆش دەکات، بە دروستکروونی ئامێر، دروستکردنی چەک، دواجاریش تەکنۆلۆژیا و لە ئێستاشدا میدیا…تاد

ڕەنگە ئەمە لە لێکدانەوەی حوکمی زیوس، بەهەڵەدا چووبین، کە وەکوو چارەنووسێک بە ئەو کەسانە تەرخانکراوە کە یاسایان شکاندووە و قەدەغەیەکیان پێشێل کردووە. پرۆمەتە تەنها دزێکی سادە نییە، زیاتر لە سەرپێچییەک لە کردەوە و سەرپێچییەکەیدا بوونی هەیە، سەرپێچییەکی شاراوە بەڵام حەتمی، چەواشەکارییەک هەیە، بەرزبوونەوەیەک و دابەزینێک. بە مرۆڤکردنی ئەوان، هەروەها بێتاوانانی لە بێتاوانی سەرەکی خۆیان بێبەش کرد، بۆیە دەتوانرێت پێشکەوتنی فیکرییان وەکوو پاشەکشێیەک هەژمار بکرێت، ئەگەر بەختەوەری وەکوو پێوەرێکی پێوانەی وەربگرین، پانۆرا و سندوقە بەناوبانگەکەی، کە هەموو ئەو بەدبەختیانەی مرۆڤایەتی زاڵ دەکەن و لێیەوە سەرچاوە دەگرن.

هەروەها هاتنە ناوەوەی میتۆلۆژیایی (ئادەم و حەوا) بۆ نێو کایەی مەعریفە، کەوتن و بەربوونەوە ئەوانی هێنایە ئاراوە لەوەی کە لە

نائاگایی شیرینی پەیوەست بە بەهەشت دەربەر بوون و لە خودا یاخی بوون. (یاخی بوونی مرۆڤ لە خودا، یەکەمین کردەی ئەقڵانی بوو، کە بەدبەختی و دەربەدەری بۆ مرۆڤ بەدیهێنا… وەرگێڕ)
بە هەمان شێوەش خاوەندارێتی ئاگر (کە دەتوانێت هێمای چراکانی زانین بێت، بە پێچەوانەی تاریکی و نەزانی). لە هیسیۆددا هاوتایە لەگەڵ کۆتایی سەردەمی زێڕین کە کرۆنۆس حوکمڕانی دەکات و سەرەتای سەردەمێکی ئازاربەخشترە. پرۆمیتە وەک ئیکارۆس، لووتبەرزی و زیادەڕەوی و سەرچاوەی بەدبەختییە، کە سروشتی زانست بەرجەستە دەکات.
ئەفسانەی دووەم کە ڕوونترە سەبارەت بەو پەیوەندیانەی کە لەگەڵ دەرکەوتنی میدیادا و دووفاقی ئەم دۆزینەوەیە دەسەلمێنێت، کە پەیوەندی بە لەدایکبوونی نووسینەوە هەیە، کە "پلاتۆ" لە فایدرۆسدا (274 b – 275 b) باسی کردووە. سۆکرات ڕوونی دەکاتەوە کە (خودای میسری و ئاسمیلەی نیوە خوداوەندی یۆنانی هێرمێس)، ئەم هونەرەیان داهێناوە بۆ ئەوەی چارەسەرێک بۆ کەمی یادەوەری و کەموکوڕییەکانی زانست بدۆزنەوە. بەڵام کاتێک دۆزینەوەکەیەک دەخرێتە بەردەم تامۆس، پاشای تیبس، ئەمەی دووەمیانی لەم دەرئەنجامانەدا بە خراپ زانی و دووپاتی کردەوە کە پێچەوانەی ئەوەی کە بانگەشەی شەڕکردن دەکات فەزیلەتەکان بە جۆرێک پێچەوانە دەکاتەوە بۆ ژەهر.
لەم ئارگومێنتەدا، ئەو تێمەتە هەست پێدەکرێت کە ئێمە لەم سەردەمەدا دەیهێنینە سەر میدیا، ئەویش دەستبەسەرداگرتنەکە، کە لە ئەنجامدا دەبێتە هۆی داماڵینی ئەو سیفەتە هزریانەی کە لە مرۆڤدا هەن، ڕووبەڕووبوونەوەیەک لە نێوان "ئایدیاڵێک" گوایە ناوەکی و پرۆسەی دەرەکیکردن لە ڕێگەی پێشبینی ماتەریاڵ کە لە شێوازی دابەزاندندا ئەزموون دەکرێت: "ئەم هونەرە لە ڕۆحی ئەو کەسانەدا لەبیرچوونەوە بەرهەم دەهێنێت کە فێری بوون، چونکە واز لە مەشقکردنی یادەوەری خۆیان دەهێنن.
"دانیال بێگنە" بە ئاماژەدان بە "ڤیکتۆر هوگۆ" لە نۆتردام تا پاریس بە ناوی "سێسی ئەو دەکوژێت"، بە درێژی سەرنجی خستە سەر ئەو تاوانە، کە بە زاراوەیەکی تەواو هاوشێوە، ئاڕاستەی چاپخانە دەکرا، لە کۆتایی سەدەکانی ناوەڕاستدا، ئەوەندە پرسیار لەسەر تاوانبارکردنی نووسین نەبوو، بەڵکوو پرسیاری گشتاندنەکەی، ستانداردکردنی لەلایەن تەکنەلۆژیاوە، کە زیان بە هونەری پیرۆزی بەهای نووسین دەگەیەنێت. میدیای مۆدێرن، تۆمەتبارە بە کوشتنی کتێب (مۆبایل و کۆمپیوتەر) تاوانبار کراون بەوەی کلتووری زارەکیی و بەهای وشەییەکانیان کوشتووە، بەهای هەموو ئەوانەی کە ئێمە ویستمان باوەڕمان بەوە هەبێت کە بۆ هەتا هەتایە زیندوون، چونکە

ھەتا ھەتایە لە یادەوەری و لە دەمی ئەو حیکایەت بێژانەی گواستوویانەتەوە زیندوو بوون. بەڵام میدیای نوێ ھەموو ئەوانەی کووشت، ھەواڵی ڕۆژ ھەموو یادەوەرییەکانی کوشت. میدیا بیرکردنەوەی کووشت، ھەموو ڕستە ئاڵۆزەکانی گۆڕی بە کۆمەڵێک کۆمەڵێک ڕستەی ھەواڵی بێ مانا.

⋆میدیا و ساختەکردنی واقیع

چەمکێکی ئەفلاتوون بۆ جیھان

کاتێک لەبارەی واقیعی مەجازییەوە دەدوێن، بەناچاری دەگەڕێینەوە بۆ سەر تێزەکانی (ئەفلاتوون) کە پێش لە دایکبوونی پێشکەوتووترین و بەربڵاوترین فۆرمەکانی تەکنەلۆژیا خراوەتەڕوو، بە بەردەوامبوونی سیستەمێکی دووانەیی بەھاکان و بێبەھاکردنی جیھانی زەمینی و توخمە دیارەکانی. لە کۆمەڵگەی دیجتاڵیدا، ڕۆڵی میدیا پەیوەست بە شێواندنی واقیع، بە ئاشکرا و بەزەحمەت پەردەپۆش دەکرێت. ھەزاران ساڵ بەر لە پەیدابوونی میدیا، ئەفلاتوون، ئەو ڕەخنەیەی ئاڕاستەی شاعیر و نیگارکێشەکان کرد، کە زۆر بە لەھاتوویی سروشتیان تەقلید دەکردەوە، بەم شێوەیە سەرلەشێواوییان لە نێوان واقیع و خەیاڵدا دروست دەکرد.

تەواوی فەلسەفەی پلاتۆ وەکوو ڕەخنەی (میمەسیس) دەردەکەوێت، بەدەربڕینێکی دیکە (ھەموو تەکنیکەکانی لاسایکردنەوە، لەسەر بنەمای دووبارەبوونەوە یان لاسایی کردنەوەی خۆی مانیفێست دەکاتەوە) لەم چوارچێوەیەدا ڕەخنەی (ئیماگە) جێگەیەکی پلە یەک داگیر دەکات. خەیاڵ یەکێکە لە ئامانجەکانی، وەکوو ھەر وێنەیەک، کە وەکوو کۆپی واقیعێکی جەوھەریتر تێدەگات و بەو ھۆیەوە دەبێتە بەرھەمھێنەری وەھم. کۆمار La République دەوڵەمەندە بە وێناکردن بەتایبەتی ئەشکەوتەکەی ئەفلاتوون لەگەڵ لێکچوونە بەناوبانگەکەی کە ھێمای دابەشبوونی جیھانە بۆ چوار بەشی بەھای نایەکسان، ئەوانیش بریتیە لە decrescendo ئایدیاکان، ئەبستراکتەکان(ماتماتیک)، شتە مادییەکان و نوێنەرایەتییەکان (1993، VII، 509c-511e، VI، 514-522).

با لەگەڵ سۆکراتدا، لە جەوھەری دارێکی بەرز تێبگەین، کە پێناسەکەی بەھۆی پێوانە و فیگەرە ئەندازییەکانەوە دەردەکەوێت، ھەرچەندە ھەمیشە دەکەوێتە چوارچێوەی کایەی تێگەیشتنەوە، بەڵام کەمێک تەواو و بە کەموکوڕییە بەو پێیەی کۆپییەکی سادەی واقیع پێکدەھێنێت. سەبارەت بە دارەکان وەکوو چۆن دەتوانین بیبینین و دەستیان لێدەدەین لە دەوروبەرمان، ئەوان کۆپییەکی واقیعن، لە ماددییەتی فرەیی و دۆخی جوڵاودا گیریان خواردووە. بەمجۆرەش،

نوێنەرایەتییە وێنەییەکان یان ئەدەبییەکانیان تەنانەت ڕەنگدانەوەی ئەوان لە ئاودا، کە هێشتا ڕەسەنایەتی لەدەست دەدەن، تەنیا پەیوەندییەکی دووریان لەگەڵ ئایدیاڵە سەرەتاییەکەدا هەیە.

سەدەی چوارەمی پێش زایین لە مێژووی کولتووری ڕۆژئاوادا زۆر گرنگە، چونکە پچڕانێکی ڕیشەیی لەگەڵ قەناعەتە فیکرییەکانی پێشوودا ڕوودەدات، کە ئێمە بە قۆناغی “پێش سۆکراتی” ناوی دەبەین.

لێرەدا سەرچاوەی ئەو ئابڕوچوونەی کە لەسەر ڕواڵەت دەکرێت، چەمکێک کە داهێنانەکەی مانا وەردەگرێت بە پێچەوانەی جەوهەرەکەوە کە پێشتر بوونی هەیە. ڕەنگە میدیا ئەو جۆرە ئابڕوچوونەی بەسەر نەهاتبایە ئەگەر ئەفلاتوون خۆی نەدابایەتە بەر ڕەخنەی لاسایکردنەوە و نووسینەوەی فێرکارییەکانی مامۆستاکەی.

ئەگەر ئەناکرۆنیزمێک دروست بکەین، بەبێ ئەوەی خیانەت لە بیری دیالێکتیکی یۆنانی بکەین، دەبێت میدیای مۆدێرن لەنێو پۆلی(درۆزنەکان، نمایشکارە بوکەڵەییەکان، سۆفیستەکان و وەهمگەرەکان) هەموو ئەوانەی لە کتێبی پێنجەمی (کۆمار) دا ئیدانەکراون دابنێین، کە بەهەمان شێوەی شاعیران و دروستکەرانی دیکەی وێنە کە واقیع ساختە دەکات و بەو هۆیەوە پەردە لەسەر ڕاستییەکان دادەپۆشێت. ئەگەر میدیا لەسەردەمی پلاتۆ دا هەبووایە، بێگومان لە شاری ئایدیاڵی (فەیلەسوف_شا) قەدەغە دەکرا.

چاپەمەنی و تەلەفزیۆن و سایتەکانی ئینتەرنێت چی دەکەن، جگە لە دووبارەکردنەوەی ڕووداوەکان و نوێنەرایەتیکردنیان یان دروستکردنی واقیعی مەجازی.

عەیب و کەموکوڕی میدیاکان هەم بە زیادەڕەوی لە بڕواپێکراوییان دەگەڕێتەوە و هەم بە ئەوەی کە زۆر دوورن لە ڕاستییەوە (جێی متمانەیی ئەوان بە وردی هۆکاری ئەو ڕاستییەیە کە ئێمە پێمان وایە ڕاستن). وەکوو ئەوەی (بێیلی) ئاماژەی پێدەکات، “ڕاستی هەندێکجار ناتوانێت ئەگەری نەبێت”. سەبارەت بەوەی کە ئەگەری هەیە، دەکرێت هەندێکجار ڕاست نەبێت. ئەم کێشەیە بە زۆر لە سەردەمی فۆتۆگرافی و تەلەفزیۆندا سەرهەڵدەدات، چونکە توانای ڕیالیزەکردنی خەیاڵی هەیە.